

УДК 343.985:343.575

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.81.2.40>

## ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ВИЯВЛЕННЯ НЕЛЕГАЛЬНОГО ЗБУТУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ

**Брисковська О.М.,**

*кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник,  
провідний науковий співробітник наукової лабораторії  
з проблем протидії злочинності ННІ №1  
Національної академії внутрішніх справ  
ORCID: 0000-0001-6902-9969*

**Левченко Ю.О.,**

*кандидат юридичних наук, професор,  
завідувач кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права  
Національної академії внутрішніх справ  
ORCID: 0000-0003-1124-9517*

**Брисковська О. М., Левченко О. Ю. Окремі проблеми виявлення нелегального збуту наркотичних засобів.**

У науковій статті досліджуються питання щодо встановлення проблем виявлення нелегального збуту наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів. З'ясовано та окреслено ряд проблем щодо виявлення правоохоронцями нелегального збуту наркотичних засобів. Також встановлено низку засобів та заходів, які організовані злочинні групи використовують для можливості нелегального збуту наркотичних засобів, розглянуто їх. Встановлено, що наркозлочинці постійно удосконалюють способи нелегального збуту наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів, використовують нові засоби та знаряддя вчинення. Це, в свою чергу, породжує виникненню проблем виявлення нелегального збуту наркотиків.

Невіддільною частиною сучасних організованих злочинних груп з нелегального збуту наркотичних засобів є конспірація протиправної діяльності, використання різноманітних механізмів для забезпечення від безпосереднього контактування з покупцем при їх передачі. Учасники одних злочинних груп не знають учасників інших злочинних груп, а контактують лише з тими, з ким безпосередньо працюють. Такі організовані злочинні групи мають розгалужену і складну структуру, зі строгим розподілом ролей, високою дисципліною, ієрархією. Конспірація, висока мобільність, наявність засобів зв'язку, значний рівень організованості, а також налагодження співпраці та зниження конкуренції між іншими злочинними групами ускладнює можливості з виявлення наркотичних засобів при нелегальному транспортуванні.

З'ясували, що ряд проблем з виявлення нелегального розповсюдження наркотичних засобів залежить не тільки від постійної винахідливості та удосконалення кримінальної діяльності злочинців, але і від безперервного оновлення знань правоохоронців з особливостей такої діяльності та їх професіоналізму. А тому розгляд даної проблематики є необхідною умовою для ефективного виявлення нелегального збуту наркотичних засобів.

**Ключові слова:** злочинна група, організована злочинна організація, наркозлочинність, контрабанда, нелегальне розповсюдження наркотичних засобів.

**Bryskovska O. M., Levchenko O. Yu. Separate problems of detecting the illegal sale of narcotics.**

The scientific article examines issues related to identifying the problems of detecting the illegal sale of narcotic drugs, psychotropic substances, their analogues and precursors. A number of problems related to the detection by law enforcement officers of the illegal sale of narcotic drugs have been clarified and outlined. A number of means and measures that organized criminal groups use for the possibility of illegal sale of narcotic drugs have also been established, and they have been considered.

It has been established that drug criminals constantly improve the methods of illegal sale of narcotic drugs, psychotropic substances, their analogues and precursors, using new means and tools. This, in turn, gives rise to problems of detecting illegal drug sales.

An inseparable part of modern organized criminal groups involved in the illegal sale of narcotic drugs is the conspiracy of illegal activities, the use of various mechanisms to ensure against direct contact with buyer during their transfer. The members of some criminal groups do not know the members of other criminal groups, but contact only those with whom they work continuously. Such organized criminal groups have an extensive and complex structure with a strict division of roles, high discipline, and hierarchy. Conspiracy, high mobility, the availability of means of communication, a significant level of organization, as well as establishing cooperation and reducing competition between other criminal groups complicates the possibilities of detecting narcotics during illegal transportation.

It was found that a number of problems in detecting the illegal distribution of narcotic drugs depend not only on the constant ingenuity and improvement of the criminal activity of criminals, but also on the continuous updating of the knowledge of law enforcement officers about the peculiarities of such activity and their professionalism. And therefore consideration of this problem is a necessary condition for effective detection of illegal sale of narcotics.

**Key words:** criminal group, organized criminal organization, drug crime, smuggling, illegal distribution of narcotics.

**Постановка проблеми.** Незаконний обіг наркотичних засобів становить велику небезпеку для нашої країни, їх вживання загрожує не тільки фізичному але й психічному здоров'ю людей, особливо підлітків та молоді, що несе серйозну загрозу генофонду нашої держави. А також призводить не тільки до хвороби на наркоманію, залежності та інтоксикації від наркотиків, виникнення психічних розладів але й до великої ймовірності враження невиліковними хворобами як гепатити, СНІД, а також до народження дітей зі слабким здоров'ям, не здатних протистояти різним хворобам [1, с. 17]. Постійне вживання психотропних речовин призводить до погіршення або навіть повної втрати репродуктивної функції організму, людини, що в короткостроковій перспективі поглибить демографічну та економічну кризу в Україні. Збільшення наркозлочинності наносить надзвичайну матеріальну і моральну шкоду суспільству.

У Європейському Союзі висловлюють значну стурбованість, що війна в Україні може наростити проблеми незаконного обігу наркотичних засобів в Україні. Такі хвилювання викликані низкою факторів. По-перше, історичний досвід військових конфліктів у світі, а також на Європейському континенті неодноразово засвідчували, що війна, яка тягне за собою руйнування інфраструктури, погіршення якості життя, і, як наслідок, призводить до страждання людей і психологічних стресів, збільшує попит на психостимулюючі речовини і призводить до наркотичної та алкогольної залежності [2].

У Верховній Раді України зареєстровано проект Закону щодо посилення відповідальності за незаконну діяльність у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів під час дії воєнного стану шляхом віднесення кримінальних правопорушень, визначених статтями 311 та 320 Кримінального кодексу України, до категорії тяжких № 10236 [3].

Обсяг незаконно переміщуваних психотропних речовин через митний кордон України сягає понад 1500 кілограмів на місяць [3]. Незаконний обіг наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів є серйозною загрозою не лише для України, а й також для всього цивілізованого світу [4, с. 280].

Україна займає центральне місце у транзиті наркозлочинності завдяки географічному розташуванню на перехресті міжнародних транзитних маршрутів, незаконний обіг наркотичних засобів на регіональному, національному і міжнародних рівнях досягнув загрозливих масштабів [4]. Через географічне розміщення України на перехресті транзитних міжнародних маршрутів наркоділки нелегально транспортують наркотики не тільки по території країни але і за кордон. Обіг наркотичних засобів, психотропних речовин їх аналогів та прекурсорів на регіональному, національному і міжнародних рівнях досягнув загрозливих масштабів [5, с. 42]. Доцільно відмітити, що при їх перевезенні деяка частина «осідає» в Україні і із транзитної країни перетворюється на країну, де вживаються і розповсюджуються наркотики [6, с. 419]. Незаконний обіг наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів є серйозною загрозою не лише для України, а й також для всього цивілізованого світу [7, с. 280].

Встановити факти збуту наркотиків вкрай складно, так як зловмисники вчиняють злочинну діяльність замасковано, використовуючи різні механізми для запобігання безпосереднього контактування під час передачі наркотичних засобів, електронні гаманці для оплати їх збуту тощо [7, с. 280].

Наркозлочинність характеризується щорічним збільшенням організованих груп і злочинних організацій діяльність яких спрямована на контрабанду, широкомасштабне нелегальне виготовлення та розповсюдження наркотиків, а також латентністю, чому сприяє висока організація їх діяльності.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Окремі проблеми виявлення нелегального збуту наркотичних засобів висвітлені у працях вітчизняних вчених. С. В. Албула, С. В. Андрусенко, К. Л. Бугайчука, А. М. Бабенко, Д. В. Головіна, О. М. Гуміна, В. І. Женунтія, О. О. Савченко, О. В. Федосова, Д. Й. Никифорчука, С. Ю. Попова, С. О. Павленко, М. О. Овчаренко, В. Г. Олексенко, Ю. В. Орлова, В. В. Лисенко, С. В. Мокляка, О. В. Мазуренко та інших науковців.

Разом з тим праці згаданих науковців стосувалися або запобігання, або розслідування, або загальних питань характеристики кримінальних правопорушень у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів або приділялась увага їх протидії, але проблемам виявлення нелегального збуту наркотичних засобів як окремому питанню, увага не приділялася. Напрацювання цих науковців є вагомим підґрунтям вивчення питань, які ще не були достатньо вивчені та розглянуті в зоні наукового пошуку і які теж потребують окремого висвітлення.

**Мета статті** – вивчити дане питання, встановити які існують основні проблеми виявлення нелегального збуту наркотичних засобів, з'ясувати які засоби та заходи використовують організовані злочинні групи для нелегального збуту наркотиків.

#### **Виклад основного матеріалу.**

Переважна більшість кримінальних правопорушень в сфері незаконного обігу наркотичних засобів, як правило, вчинюється за попередньою підготовкою. Дії з готування до вчинення злочину включають: зібрання, виготовлення, акумулювання, зберігання наркотичних засобів, які будуть предметом їх нелегального збуту; вибір місця і способу збуту; підбір засобів для вчинення незаконних дій з наркотичними засобами; розробка плану вчинення протиправного діяння; підбір співучасників і розподіл ролей [8].

Сфера незаконного обігу наркотиків представлена не тільки окремими особами, що самостійно їх виготовляють, придбають, вживають, збувають, а також злочинними організованими угрупованнями [9].

Такі злочинні угруповання мають класичну модель організованої злочинності – сувору дисципліну, значну конспірацію, високий ступінь організованості, чітку ієрархію, розподіл ролей (виготовлювачі, заготівники, розповсюджувачі, кур'єри, охорона).

Організовані злочинні угруповання які безпосередньо причетні до наркобізнесу як правило самі не займаються мережево-мобільною, так званою «вуличною» торгівлею наркотичними засобами, здійснюючи лише певний контроль за виконавцями роздрібного збування. До розповсюдження наркотиків залучають групи злочинців, які функціонують за етнічною належністю або по (земляцькому) принципу, що створює додаткові ускладнення з виявлення їх кримінальної діяльності.

*До типової схеми діяльності організованої злочинної групи зі збуту наркотичних засобів, входять такі етапи:*

- замовлення;
- оплата у визначений спосіб (переказ коштів через Інтернет (електронними грошима через «електронний гаманець», або через «home banking» чи через платіжні термінали або віддалений банкінг), залишення оплати в обумовленому місці чи на місці «закладки»);
- пакування наркотичних засобів у залежності від складу речовин, пересилання,
- вибір та підготовка місця для розміщення закладок.

Кримінальною діяльністю таких злочинних груп керує організатор, контролює за допомогою охорони або так званого силового блоку, що володіє прийомами конспіративної діяльності. Невід'ємною частиною діяльності злочинних груп з нелегального збуту наркотичних засобів психотропних речовин і прекурсорів є розроблення плану, підбір виконавців, розподілення ролей, вибору засобу та способу транспортування наркотичного засобу, визначення місця збуту та по-

стійне вдосконалення з конспірації своєї протиправної діяльності та забезпечення від прямого контактування при передачі наркотичних засобів. Члени одних злочинних груп не знають учасників інших, з ким контактують, напругу «працюють». «Наркоділки» створюють довгі конспіративні ланцюги з збувальників, приблизно з чотирьох, де перший не знає третього, а другий - четвертого. Діють відокремлено від інших кримінальних груп. Між регіональними та міжнародними злочинними групами, пов'язаних з наркобізнесом, існує поділ сфер злочинної діяльності.

*Для конспірації збуту наркотичних засобів, організовані злочинні угруповання використовують різноманітні засоби:*

- транспорт для доставлення наркотичних засобів до місць зберігання за кордон та по території країни до окремого населеного пункту (поїзди, морські судна, автомобілі, автобуси і т.п.) та місць реалізації у визначених місцях населеного пункту для забезпечення високої мобільності (автомобілі, автобуси, електрички, скутера, велосипеди, ролики і т. п.);
- приміщення для зберігання наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів;
- засоби зв'язку (використання мережі Інтернет, а саме за допомогою мобільних месенджерів та додатків для розповсюдження наркотичних засобів);
- вміння та професійні знання спеціалістів з різних галузей діяльності (психологів для залучення до «наркокур'єрства», хіміків для створення наркотичних засобів, психотропних речовин, спеціалістів ІТ-сфери (у галузі комп'ютерних технологій), слюсарів, майстрів для обладнання транспортних засобів спеціальними сховищами для перевезення наркотичних засобів у предметах або речах у кузові автомобіля, декоративній панелі дверцят, запасці, колеса, подвійному дні валізи; юристів для відведення від кримінальної відповідальності);
- технічні засоби та інструменти з виготовлення схованок для наркотичних засобів (схованки у батарейках, зарядних пристроях, ліхтариках, термосах, інгаляторах, упаковках для ліків, кисневих балонах, музичних інструментах і т.п., закатують у консервні банки, інструмент для подрібнення наркотиків у порошок для щільного упакування у цупкі целофанові пакети для зменшення об'єму і т.д.);
- сильнопахнучі речовини (парфумовані масла, одеколон, фарба, бензин, цибуля, соняшникова олія, часник і т.п.) поміщають біля упаковок з наркотиками які мають специфічний надзвичайно сильний запах (гашиш, марихуана) та заливають воском для нейтралізації запаху;
- приміщення для обладнання предметів та речей спеціальними схованками для транспортування до місць збуту наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів.

*Отже, до окремих проблем виявлення наркотичних засобів при їх нелегальному збуті доцільно віднести:*

1. високу організованість злочинних груп:
  - розгалужену і складну структура з ієрархією, розподілом ролей,
  - сувору дисципліну,
  - значну мобільність,
  - різноманітність засобів зв'язку,
  - зниження конкуренції між наркозлочинними угрупованнями через розподіл території «діяльності» та налагодження співпраці;
2. високу конспірацію:
  - особи, яких важко запідозрити у доставлення наркотиків до місць збуту: інваліди, люди похилого віку, вагітні жінки, діти,
  - при затриманні з наркотичними засобами переважна кількість злочинців, стверджують, що знайшли предмет і не знали, що в ньому містяться наркотичні засоби, або стверджують що перевозили не знаючи що, за проханням незнайомої людини,
  - наркотики ретельно приховують у різних предметах, речах або вміло маскують під продукти харчування чи корм для тварин, починаючи з вигляду до запаху, перебиваючи сильним запахом духмяних речовин,
  - замасковане пересилання в посылках через послуги пошти;
3. використання професійних знань спеціалістів різних сфер діяльності;
4. застосування сучасних засобів вчинення таких кримінальних правопорушень.

А тому виявлення нелегального збуту наркотичних засобів представляє неабияку складність.

Ми також притримуємося думки, що з метою вдосконалення та пристосування роботи правоохоронних органів до умов сучасності вважаємо також за доцільне: спрямування основних зусиль

правоохоронців на виявлення та реагування на зміни кількісних та якісних параметрів наркозлочинності; знешкодження злочинних елементів, які розповсюджують наркотики через мережі Інтернет; припинення діяльності осіб, що розповсюджують наркотики способом «закладки», наркокур'єрства, пересилання через поштові сервіси доставки [10, с 77].

**Висновки.** Вивчивши дану проблематику ми встановили:

- етапи типової схеми діяльності злочинної групи зі збуту наркотичних засобів психотропних речовин та прекурсорів,
- ряд різноманітних засобів та заходів організованого угруповання з конспірації збуту наркотичних засобів;
- окреслили окремі проблеми виявлення наркотичних засобів при їх нелегальному збуті.

Отже, зловмисники не тільки удосконалюють старі способи нелегального збуту наркотичних засобів, використовуючи при цьому нові знаряддя та заходи їх вчинення, але і створюють абсолютно нові використовуючи новітні технології та застосовуючи удосконалені засоби. Все це зумовлює необхідність вивчення їх злочинної діяльності для встановлення проблемних аспектів з виявлення таких кримінальних правопорушень для ефективного розслідування незаконного обігу наркотичних засобів та встановлення всіх учасників злочинної групи. А отже до проблемних аспектів виявлення нелегального збуту наркотичних засобів доцільно віднести і своєчасну обізнаність правоохоронців щодо удосконалених та наявних нових способів нелегального збуту наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів.

#### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Стрільців О.М., Бараш Є.Ю., Шевчук Г.В., Тараніч Є.А. Адміністративно-правова протидія Національною поліцією незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів: монограф. Київ. Нац. акад. внутр. справ, 2018. 133 с.
2. В ЄС стурбувалися, що війна в Україні може загострити проблеми із наркотиками URL: <https://www.eurointegration.com.ua/rus/news/2022/06/14/7141233/> (дата звернення: 22.02.2024).
3. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за незаконну діяльність у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів під час дії воєнного стану : пояснювальна записка до проекту Закону України від 09.11.2023 №10236 Неклюдов В.М, Іонушас С.К., Павлюк М.В. та ін. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/2063154> (дата звернення: 23.02.2024).
4. Никифорчук Д.Й. Транзит наркотиків територією України як передумова поширення наркобізнесу в Європі *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ* . № 2 (111) 2019. С. 41–48.
5. Гумін О.М. Характеристика контрабанди наркотичних засобів: правові та практичні аспекти. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2014. № 5. С. 103–106.;
6. Павленко С.О. Основи оперативно-розшукової тактики: монографія. Київ. «Видавництво Людмила», 2022. 624 с.
7. Лисенко В.В. Використання даних оперативно-розшукових заходів у доказовому процесі збуту наркотичних засобів, психотропних речовин. *Вісник ЛННІ ім. Е.О. Дідоренка*. 2023. Вип. 4(104). С. 279–294. DOI:10.33766/2786-9156.104.279-294.
8. Соловей В. В. Запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються організованими групами та злочинними організаціями у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів в Україні : дис. ... док-ра філос. 081. Київ, 2023. 299 с.
9. Злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів: тактика проведення окремих слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій: методичні рекомендації / С.В. Албул, С.В. Андрусенко. – Одеса: ОДУВС, 2018. – 100 с.
10. Мазуренко О.В. Запобігання збуту наркотичних засобів у Причорноморському регіоні України в контексті Євроінтеграції. *Південноукраїнський правничий часопис*. № 4, 2022. Ч. 2. С. 77–83. DOI <https://doi.org/10.32850/sulj.2022.4.2.12>.